

ХРОНІКА ТА ІНФОРМАЦІЯ

В. В. СТАНІСЛАВСЬКИЙ (Київ), Т. В. ЧУХЛІБ (Київ)

Новий центр досліджень історії українського козацтва

Зростання інтересу до історії козацтва в Україні зумовило появу численних праць, в яких висвітлюються різноманітні сторінки цього надзвичайно цікавого і по-своєму унікального явища. Проте, на жаль, доводиться констатувати, що автори далеко не всіх робіт прагнуть дотримуватися історичних фактів, виражено оцінювати їх достовірність, надмірно звеличуючи або занадто критично ставлячись до тих чи інших подій та осіб, а подекуди описуючи їх просто поверхово.

Така ситуація не могла залишити байдужими науковців, які прагнуть до максимального об'єктивного дослідження козацтва. Тому у процесі пошуку оптимального виходу з неї і виникла ідея створення всеукраїнського центру з розробки питань виникнення, генезису козацтва у мшгулому, його ролі у сучасному житті України та координації сил, що займаються розробкою й популяризацією даної проблематики.

У 1997 р. ці наміри знайшли своє втілення в організації Науково-дослідного інституту козацтва (далі - НДІК), що об'єднав ряди історичних учених, зацікавлених у всебічній науковій розробці історії та сучасних проблем козацтва. Спів засновниками НДІК виступили Інститут історії України НАН України (директор академік НАН України В. С м о л і й) та Відкрите акціонерне товариство "Мотор -- Січ" (Генеральний директор — доктор технічних наук Й. Б о г у с л а в).

Основними завданнями НДІК є публікація фундаментальних досліджень і створення науково-популярних праць з історії козацтва; об'єднання й координація зусиль вітчизняних та зарубіжних учених різних наукових і учбових осередків, що займаються зазначеною проблематикою; співпраця з різними установами й організаціями з метою здійснення спільних науково-дослідних програм; надання методичної допомоги державним, громадським та комерційним освітнім закладам; організація й проведення науково-теоретичних і науково-практичних міжнародних і вітчизняних конференцій; написання підручників, посібників, навчально-методичної й довідкової літератури; обговорення та рецензування наукових і науково-популярних праць, розповсюдження й популяризація праць з козацької тематики; читання лекцій, проведення семінарів, диспутів, бесід, круглих столів тощо.

На даний час НДІК складається з двох осередків - Київського та Запорізького центрів, які структурно поділяються на п'ять відділів: ранньої історії козацтва, історії Запорозької Січі, історії Української козацької держави, проблем козацької культури і сучасного козакознавства. Надалі ж планується відкрити ряд філій у різних регіонах України та, можливо, й за кордоном з підпорядкуванням їх Київському центру.

З часу свого створення НДІК розпочав активну діяльність по виконанню запланованих напрямків і нині уже має значні здобутки. Насамперед слід відзначити такі публікації, як дві ґрунтовні збірки наукових праць: "Запорозьке козацтво в українській історії, культурі та національній самосвідомості" (Київ - Запоріжжя, 1997), що реалізована спільно з Інститутом історії України НАН України і "Семен Палій та Фастівщина

в історії України" (Київ - - Фастів, 1997), видану разом з Фастівським державним історико-краєзнавчим музеєм. Обидві вони опубліковані за матеріалами наукових конференцій під ідентичними назвами.

До збірника "Запорозьке козацтво..." увійшло 47 статей широковідомих в Україні та за її межами вітчизняних істориків і молодих фахівців з Києва, Дніпропетровська, Донецька, Запоріжжя, Красноармійська, Кам'янця-Подільського, Вінниці, Чернігова, Нікополя. Є також кілька робіт зарубіжних дослідників -- із США та Росії. Більша частина статей збірника висвітлює різні питання політичної історії Запорозької Січі у XV—XVIII ст., історіографічні проблеми. Окремі праці присвячені питанням політичної культури, ментальності, релігії, духовної спадщини козацтва та її впливу на нову й новітню історію України.

У виданні "Семен Палій та Фастівщина в історії України" (де представлено 21 матеріал) висвітлені питання, пов'язані з державотворчою діяльністю фастівською полковника Семена Палія в останній чверті XVII на початку XVIII ст., боротьбою правобережного козацтва проти турків та татар, взаємовідносинами С. Палія з І. Мазепою, Яном III, Петром I. Крім того, розглядаються геральдичні проблеми Фастівського полку, археологічні знахідки козацької доби на терені сучасної Фастівщини тощо.

Найближчим часом побачить світ науково-популярний довідник з історії України, призначений для викладачів, студентів, учнів та широкого загалу під нашою "Козацькі Січі" (нарис з історії українського козацтва XV—XVIII ст.). У ньому читачі знайдуть відомості про час виникнення, географічне розташування Томаківської, Базавлуцької, Микитинської, Чортомлицької, Олешківської, Кам'янської, Нової та Задунайської Січей, соціальну структуру, господарську діяльність, участь Війська Запорозького низового у політичному житті України та відносини його з Литвою, Польщею, Росією, Кримом і Туреччиною, побуг, звичаї запорожців і багато іншого. Наступним за цією книгою буде опубліковано видання "Полководці Війська Запорозького", в якому представлено три десятки нарисів провідних вітчизняних істориків (В. С м о л і я, Ю. М и ц и к а, В. С т е п а н к о в а, О. Г у р ж і я, В. Щ е р б а к а та ін.) про воєначальників козацького війська М. Кривоноса, С. Кричевського, І. Богуна, Д. Нечая, П. Дорошенка, М. Зеленського, А. Ждановича і т. д., - які під проводом гетьмана Б. Хмельницького билися з ворогом у ході Визвольної війни середини XVII ст.

Надалі НДІК планує здійснити публікації ряду індивідуальних монографій, серед яких насамперед слід назвати такі: "Політична культура запорозького козацтва кінця XVI - першої половини XVII ст." канд. іст. наук П. С а с а, "Формування козацького стану в Україні" канд. іст. наук В. Щ е р б а к а, "Перша Запорозька Січ" канд. іст. наук А. Г у р б и к а, "Гетьман Іван Скоропадський" канд. іст. наук О. Г у р ж і я, "Правобережна Гетьманщина між Польщею, Москвою і Туреччиною (1663—1714)" канд. іст. наук Т. Ч у х л і б а, "Козацька доба в українській та російській історіографії" канд. іст. наук В. М а т я х, "Запорозька Січ та Кримське ханство на рубежі XVII—XVIII ст." канд. іст. наук В. С т а н і с л а в с ь к о г о та низки науково-популярних праць.

Серед уже здійснених заходів особливо слід відзначити науково-практичну конференцію "Сучасна козацька педагогіка", проведену 5 липня 1997 р. НДІК спільно з Інститутом українознавства Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Генеральною Канцелярією Українського козацтва, Головним управлінням виховної роботи Міністерства оборони України, Українським державним педагогічним університетом ім. М. Драгоманова. На ній було розглянуто ряд питань, присвячених проблемам фізичної та психологічної підготовки молоді до

гідної служби в армії, здорового способу життя у сім'ї й громадському суспільстві на основі використання багатого і ще далеко не повністю дослідженого досвіду козацької педагогіки. У результаті роботи конференції вироблено й запропоновано Міністерству освіти України Програму українського козацько-лицарського виховання учнів і молоді.

23— 24 серпня 1997 р. НДІК разом з Одеською міською держадміністрацією провів в Одесі науково-практичну конференцію "Козацтво на півдні України". Серед тем доповідей і повідомлень, що прозвучали на форумі, відзначимо такі, як "Заселення Південної України у XVIII ст. і роль козацтва в цьому процесі", "Доля козаків у Новоросії", "Козаки у Буджаку", "Колишніми козацькими шляхами у "маріупольські" греки" та ін. Планується видання матеріалів конференції.

Активно здійснює НДІК й інші види запланованих робіт, крім того, нині йде активна підготовка до святкування 350-річчя початку Національно-визвольної війни українського народу середини XVII ст. Його співробітники рецензують наукову літературу, читають лекції, беруть участь у написанні підручників. Як вважає колектив НДІК, уся його діяльність сприяє досягненню основної мети -- формуванню національно-свідомої еліти в Україні, що так необхідно для повноцінного розвитку нашої держави.